

تبیین نقش اعتقاد والدین به معاد در تربیت فرزندان

نگار درستکار یزدی^۱

چکیده:

والدین به عنوان اولین معلمان و الگوهای اصلی کودکان نقشه بسیار حیاتی در پرورش و تربیت آنها دارد. اعتقاد و باورهای والدین به معاد می تواند تأثیر چشمگیری بر ارزش ها رفتارها و تصمیم گیری های آنها برای تربیت کودک داشته باشد. والدینی که خود به معاد و زندگی پس از مرگ باور دارند می توانند این اعتقاد را به فرزندان خود نیز منتقل نمایند؛ لذا این مقاله باهدف تبیین نقش اعتقاد والدین به معاد در تربیت فرزندان نوشته شده است. روش انجام آن نیز به صورت توصیفی - تحلیلی بوده است که در آن، با مراجعه به منابع مختلف مطالب لازم جمع آوری شده و پس از گردآوری منابع به روش کتابخانه ای موضوعات موردنظر مطالعه و بررسی شده و سپس به تحلیل آنها پرداخته شده است. نتایج تحقیق مبین آن است که: اعتقاد والدین به معاد سبب ایجاد انگیزه در والدین برای تربیت صحیح فرزندان و باعث ایجاد احساس مسئولیت در آنها شده و صبر و استقامت والدین در مسیر تربیت فرزند می شود.

کلمات کلیدی: اعتقاد والدین، معاد، تربیت فرزندان

^۱ طلبه سطح دو حوزه علمیه حضرت زینب سلام الله علیها

مقدمه:

والدین به عنوان اولین معلمان و الگوهای اصلی کودکان نقشه بسیار حیاتی در پرورش و تربیت آنها دارد. اعتقاد و باورهای والدین به معاد می تواند تأثیر چشمگیری بر ارزش ها رفتارها و تصمیم گیری های آنها برای تربیت کودک داشته باشد. والدینی که خود به معاد و زندگی پس از مرگ باور دارند می توانند این اعتقاد را به فرزندان خود نیز منتقل نمایند. در تحقیق حاضر در پی پاسخ به این سؤال هستیم اعتقاد والدین به معاد می تواند چه اثری بر تربیت کودک بگذارد؟ این مسئله در علوم مختلفی از جمله روان شناسی، اخلاقی، تربیتی قابل بررسی است و ما از نظر تربیتی در حیطه فرزندان به آن می پردازیم.

اعتقاد والدین به معاد در تربیت کودک نقش به سزایی دارد. این اعتقاد می تواند بر رفتار و نگرش فرزندان تأثیر بگذارد. والدین با اعتقاد به معاد، فرزندان را به سوی رفتار درست و پارسایی سوق می دهند. این اعتقاد همچنین می تواند بر روی تربیت دینی و رشد دینی فرزندان تأثیر بگذارد. والدین با اعتقاد به معاد، فرزندان را به سوی دین داری و پارسایی سوق می دهند و در این راه، نقش تعلیم و تربیت دینی در شکل دهی هویت دینی و تکوین شخصیت متعالی کودکان از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

برای آشنایی بهتر با موضوع و ابعاد مختلف آن به بررسی منابع مختلفی پرداخته شده است، از جمله:

در کتاب چیستی و آثار معادباوری نوشته سمیه مقیمی در سال ۱۳۹۳ به مبحث اثرات مثبت و سازنده معادباوری در زندگی فردی و اجتماعی پرداخته است در پژوهش حاضر به اثرات معادباوری بر والدین در تربیت فرزندان پرداخته می شود.

در کتابی تحت عنوان معادباوری در آینه وحی (اعتقادی، اخلاقی، تربیتی) نوشته سید حسن بطحایی گلیپایگانی در سال ۱۳۸۷ با مراجعه به آیات و روایات تأثیر مثبت معادباوری در پرورش فضایل اخلاقی و ابعاد تربیتی، کسب آرامش روحی و روانی و... مورد بحث و بررسی قرار گرفته است، در پژوهش حاضر تأثیر اعتقاد به معاد بر والدین در تربیت فرزندان می پردازد.

در مقاله ای تحت عنوان نقش تربیتی معادباوری در استحکام نظام خانواده از منظر قرآن نوشته مسترحمی و سلیمانی در سال ۱۴۰۰ به این نتیجه رسیده‌اند که شخص معتقد به حسابرسی و جزای الهی در انتخاب همسر خویش معیارهای الهی را مدنظر قرار داده و با حاکم کردن محبت و رحمت در فضای خانواده راه را بر آسیب‌هایی همچون بی‌توجهی کینه افترا و خیانت تزلزل این نهاد را به همراه خواهد داشت می‌بندد. در پژوهش حاضر به تبیین اعتقاد به معاد در والدین و اثر آن در تربیت فرزندان می‌پردازد.

درمقاله ای تحت عنوان نقش معادباوری در استحکام خانواده نوشته مدملی و کامرانی در سال ۱۳۹۹ بیان می‌شود که اعتقاد به جهان پس از مرگ زندگی و به‌ویژه زندگی خانوادگی را هدفمند و آستانه تحمل انسان را در برابر مشکلات افزایش می‌دهد و در پژوهش حاضر تأثیر اعتقاد والدین به معاد در تربیت فرزندان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در پایان‌نامه ارشد نقش معادباوری در تربیت انسان باتکیه بر سیر به سخنان صادقین علیه‌السلام نوشته انعام رضا در سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد که تنظیم حیات بشری بر اساس معادباوری موجب تغییرات اساسی در زندگی فردی اجتماعی و اقتصادی سیاسی و فرهنگی انسان‌ها می‌شود و در پژوهش حاضر به مبحث اعتقاد معاد در والدین و تأثیر آن بر تربیت فرزندان می‌پردازد.

پایان‌نامه ارشد نقش معادباوری در تربیت اخلاقی از دیدگاه صحیفه سجادیه نوشته رحیمی در سال ۱۳۹۲ نشان می‌دهد که معادباوری نقش مؤثری در ایجاد انگیزه برای کسب فضایل اخلاقی و زدودن رذایل اخلاقی ایفا می‌کند و می‌تواند از این باور به‌عنوان یکی از ابزارهای تربیتی برای ایجاد گسترش فضایل اخلاقی استفاده نمود و در پژوهش حاضر به مبحث تربیت فرزندان پرداخته می‌شود.

مفهوم‌شناسی:

معاد:

برای فهم معنای معاد ابتدا ریشه آن را بررسی می‌کنیم: معاد از ریشه عود^۱ به معنای برگشتن^۲ بعد از انصراف است. معاد مصدر میمی و اسم زمان و مکان است.

معاد در اصطلاح:

معاد در اصطلاح فلسفی و کلامی، به معنای بازگشت انسان بعد از مرگ به حیات، برای رسیدگی به حساب اعمال اوست^۳

تفتازانی می‌گوید:

معاد یعنی برگشت اجزای بدن به یکپارچگی، بعد از آن که پراکنده شده بودند؛ برگشت به حیات بعد از مرگ، برگشت ارواح به بدن‌ها بعد از جدایی.

بنابراین، معاد در اصطلاح فرهنگ اسلامی، برگرفته از همان معنای لغوی و مورد فهم مردم است.

تروییت:

راغب اصفهانی، در کتاب مفردات ألفاظ القرآن در معنای این لغت همان سخن العین را آورده است و در کنار آن به بیان قولی نیز قایل شده است که اصل این کلمه از (رب) می‌داند که یک حرف آن برای تخفیف در لفظ به حرف (ی) تبدیل شده است.^۴ او در بیان معنای «رب» این‌گونه آورده است : «الرَّبُّ فِي الْأَصْلِ: التَّربِيَةُ، وَهُوَ إِنْشَاءُ الشَّيْءِ حَالاً فَحَالاً إِلَى حَدِّ التَّمَامِ.»^۵

۱. قرشی بنابی، قاموس قرآن، ج ۵، ص ۶۶

۲. راغب اصفهانی، المفردات فی غریب قرآن، ص ۵۹۳

۳. سجادی، فرهنگ معارف اسلامی، ج ۴، ص ۲۶۱

۴. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص ۳۴۰

۵. همان، ص ۳۳۶

نکته مهم در معنایی که راغب اصفهانی در کتاب خویش آورده است، تدریجی بودن تربیت است که امری قابل توجه و بسیار مهم است.

تربیت در اصطلاح:

در تعریف تربیت، لازم است که دسته‌بندی‌ای صورت گیرد و آن این است که در تعریف تربیت، باید بین نگاه اندیشمندان مسلمان و غیرمسلمان، تفکیک قایل شویم.

این مطلب بدان دلیل است که نگاه دینی به تربیت باعث شده مبانی، روش‌ها، غایات و اهداف تربیت در نزد معتقدین به دین با دیگر گروه‌ها تفاوت‌هایی قابل توجه به وجود بیاورد که ممکن است در نگاه اول مورد توجه قرار نگیرد؛ ولی وقتی بادقت بیشتر بدان نگریسته شود این تفاوت بسیار چشمگیر و مورد توجه است.

یکی از مهم‌ترین تفاوت‌های قابل ذکر در این مورد این است که در روش‌های تربیتی در اندیشه غیردینی، غالباً از روش‌های بیرونی استفاده می‌کنند. منظور از روش‌های بیرونی، روش‌هایی است که از بیرون بر تربیت‌شونده تأثیر می‌گذارند و در این بین به فطرت که ودیعه ایست در اندرون انسان توجهی ندارند.

به عنوان نمونه باندورا معتقد است که یادگیری بر اساس تأثیرات فیزیولوژیک و تجربه است و نقش عامل فطری را در تعلیم و تربیت قبول ندارد.^۱

اندیشمندان اسلامی، قائل هستند اصل تکلیف و نیز عقل و اراده آدمی نشان از آن دارد که انسان تربیت‌پذیر است و جبر تاریخ و اجتماع نمی‌تواند اصل تربیت‌پذیری او را از بین ببرد.^۲

هدف از تربیت در نگاه دین عبارت است از: رشد [الهی]، طهارت، حیات طیبه، عبادت، تقوی، قرب، رضوان، تزکیه و تهذیب،^۱ اصلاح رابطه انسان با خودش، طبیعت، جامعه، تاریخ و ...^۲ و همین مطالب را می‌توان در اندیشه دانشمندان مسلمان و یا معتقد به ادیان الهی دید.

^۱ باندورا، نظریه‌های یادگیری، ترجمه فرهاد ماهر، ص ۱۲.

^۲: شریعت‌مداری، تعلیم و تربیت اسلامی، ص ۹.

بنابراین، والدینی که می‌خواهد فرزند باایمان داشته باشد خود باید دارای یقین و ایمان قلبی باشد تا بتواند فرزندانش را سرشار از ایمان به خداوند نماید و فرزندى خداپرست و پاک تربیت کند و چنین والدینی می‌توانند مروج ارزش‌های والای انسانی و ظرف دریافت روح الهی باشند.

والدین معتقد به معاد می‌دانند که نظام فکری و حالت روانی آنها بر روحیات فرزند مؤثر است. به همین دلیل به آنها سفارش شده است که در حین نزدیکی با وضو بوده و به یاد خدا باشند؛ زیرا یاد خدا باعث آرامش قلب می‌شود و اثر نیکویی دارد.

والدینی که به معاد اعتقاد دارند معمولاً تلاش می‌کنند تا پس از تولد فرزند ارزش‌های دینی را در او نهادینه کنند، آنها به‌جای تمرکز به لذت‌های زودگذر دنیا بر تربیت فرزندان خود باارزش‌های دینی و معنوی و اخلاقی می‌پردازند.

بنابراین، اعتقاد والدین به معاد سبب احساس مسئولیت در آنها در قبال تربیت فرزندان می‌شود. همان‌طور که در منظر قرآن، انسان موجودی مسئول است؛ یعنی باید پاسخگوی اعمال و عملکرد خود باشد و این احساس مسئولیت در فرد با اعتقاد به معاد ایجاد می‌شود و همه رفتارهای او را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد، و او در مقابل هر کاری خود را موظف به پاسخگویی می‌داند، و این مسئولیت در برابر خداوند است^۱ قرآن کریم در آیاتی جریان مسئولیت‌خواهی و مؤاخذه انسان را در روز قیامت به او گوشزد می‌نماید. «پس سوگند به پروردگارت که از همه آنها خواهیم پرسید از آنچه انجام می‌دادند».^۲

ج: ایجاد صبر و استقامت در والدین:

از دیگر آثار اعتقاد والدین به معاد در تربیت فرزندان ایجاد صبر و استقامت در والدین و تحمل سختی‌های این مسیر است.

^۱ اردشیری لردجانی، معاد و آثار اعتقاد به آن، ص ۳۳۷.

^۲ حجر، آیه ۹۲ و ۹۳.

صبر یکی از محکم‌ترین ستون‌هایی است که بنیان خانواده را استوار نگه می‌دارد.^۱ بر اساس جهان‌بینی الهی زندگی انسان محدود به دنیا نیست و منافع و خوشی‌های پایدار اخروی بر خوشی‌های دنیوی مقدم است. از همین روست که قرآن آدمی را به صبر در برابر مشکلات دعوت کرده است: *وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ*^۲ از شکیبایی و نماز یاری بجوید صبر و بردباری سبب می‌شود آدمی در برابر ناملایمات و مشکلات دلسرد نشود و از بار سنگین مشکلات و فشارهای درونی و بیرونی به سلامت بیرون آید؛ چنانچه امام علی فرموده است: *الصَّبِيرُ عَوْنٌ عَلَى كُلِّ أَمْرٍ*^۳ صبر و شکیبایی به پیشرفت هر کاری کمک می‌کند اعتقاد به معاد آدمی را به این باور می‌رساند که با صبر بر ناملایمات در زندگی اخروی خود به نعمت. آسایش پایدار خواهد رسید.

بنابراین، اعتقاد والدین به معاد آستانه تحمل آنها افزایش داده و تحمل انواع مشکلات را سهل و آسان می‌کند. زیرا آنها سختی‌ها و رنج‌های تربیت فرزند را در چارچوب آزمایش الهی می‌بینند و این نگرش معنوی به افزایش صبر آنها کمک می‌کند و باور به اینکه همه چیز از جانب خداوند است و او بهترین تصمیم‌ها را می‌گیرد، آنها را به تسلیم و صبر در برابر مشکلات ترغیب می‌کند.

۱. دلشاد تهرانی؛ سبک زندگی نبوی: حقوق مداری در خانواده؛ ص. ۲۱.

۲. بقره، ۴۵.

۳. لیثی واسطی؛ عیون الحکم والمواعظ؛ ص ۲۲۸.

نتیجه:

این مقاله به بررسی تأثیر اعتقاد والدین به معاد بر تربیت فرزندان می‌پردازد و نشان می‌دهد که این اعتقاد نقش مهمی در شکل‌دهی به رفتارها و ارزش‌های فرزندان دارد.

والدینی که به معاد باور دارند، انگیزه بیشتری برای تربیت صحیح فرزندان خود دارند. این باور باعث می‌شود که آنها خود را در قبال تربیت فرزندان مسئول بدانند و در پی اجرای وظایف خانوادگی با جدیت بیشتری عمل کنند. همچنین، این احساس مسئولیت به آنها کمک می‌کند تا در دوران‌های حساس زندگی فرزندان، نقش مؤثری ایفا کنند و از بروز مشکلات جلوگیری نمایند. اعتقاد به معاد همچنین موجب افزایش صبر و استقامت والدین در مواجهه با چالش‌ها و سختی‌های تربیت می‌شود. والدینی که باور دارند زندگی تنها محدود به دنیا نیست، قادرند با ناملایمات بهتر کنار بیایند و از این طریق، الگوی مناسبی برای فرزندان خود باشند. این اعتقاد نه تنها بر رفتارهای اخلاقی بلکه بر تربیت دینی فرزندان نیز تأثیرگذار است. والدین معتقد به معاد تلاش می‌کنند تا ارزش‌های دینی را در فرزندان خود نهادینه کنند و از این طریق، هویت دینی و شخصیت متعالی آنها را شکل دهند. در نهایت، مقاله به این نتیجه می‌رسد که اعتقاد والدین به معاد نه تنها بر تربیت فرزندان تأثیر مثبت دارد بلکه می‌تواند به ایجاد یک خانواده سالم و پایدار کمک کند.

فهرست منابع

*قرآن کریم

منابع فارسی:

آلبرت باندورا، ترجمه فرهاد ماهر، کتاب نظریه های یادگیری اجتماعی، تهران، نشر راهگشا، ۱۳۷۲هـ-ش.

ابن بابویه، محمد بن علی، گلچین صدوق (گزیده من لایحضره الفقیه)، مترجم محمدحسین صفا خواه، تهران: فیض کاشانی، ۱۳۷۶هـ-ش.

اردشیری لرد جانی، حجت الله، فلاحی، امید، معاد و آثار اعتقاد به آن، چاپ اول، قم: زائر، ۱۳۹۰.

امینی، ابراهیم، اسلام و تعلیم و تربیت، قم: بوستان کتاب، ۱۳۹۱هـ-ش.

حکیم، سید منذر، درس نامه زندگانی و سیره حضرت زهرا سلام الله علیها، قم: مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۳هـ-ش.

جمعی از نویسندگان به کوشش زهرا آیت اللهی، اخلاق در خانواده، قم: دفتر نشر معارف، ۱۳۹۱هـ-ش.

دلشاد تهرانی، مصطفی؛ سبک زندگی نبوی: حقوقمداری در خانواده؛ نشر دریا، ۱۳۹۵هـ-ش.

سجادی، جعفر، فرهنگ معارف اسلامی، شرکت مولفان و مترجمان ایران، ۱۳۶۳هـ-

قاسمی، محمدعلی، دوران طلایی تربیت تا هفت سالگی، نشر: نور الزهرا سلام الله علیها، ۱۳۹۵هـ-ش.

منصوری، زهره؛ نصیری، رقیه، "نقش تربیتی مادر بر فرزندان با تأکید بر آیات و روایات" فصلنامه پژوهش نامه فقهی حقوقی زنان و خانواده، شماره ۱۴، بهار ۱۴۰۰هـ-ش

مسترحمی، سید عیسی، سلیمانی بابادی، عبدالرضا، "نقش تربیتی معادباوری در استحکام نظام خانواده از منظر قرآن"، فصلنامه علمی تخصصی مطالعات قرآن و علوم، سال ۵، شماره ۹، تابستان ۱۴۰۰.

منابع عربی:

قرشی بنابی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب اسلامیة، جلد ۵، ۱۳۷۶هـ-ش.
حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۹هـ-ق.
حرانی، ابن شعبه. تحفه العقول، تصحیح علی اکبر غفاری، ۱۴۰۰هـ-ق.
راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب قرآن، دفتر نشر الکتاب، ۱۴۰۴هـ-ق.
لیثی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم والمواعظ، قم: مؤسسه علمی فرهنگی دار الحدیث، سازمان چاپ و نشر، ۱۳۷۶هـ-ش.